

Григорій Волинка

Експлікація цього парадокса, судячи з наявних відомостей, належить Псевдо Діонісію Ареопажіту. В "Божественних іменах" (Див.: Мистическое богословие.- К., 1991.- С. 61 і далі) *християнський патрист* розглядає природу абсолютної Божественної всемогутності. А чи в змозі Творець витворити дещо, переважаюче Його необмежену креативність? Якщо в змозі, Він не є всемогутнім, якщо ні, - також. Даний парадокс втілюється у розхожій загадці щодо можливості раціонального синтезу тези про всемогутність, продукуючу непідйомний для Творця камінь, з тезою щодо абсолютної всемогутності.

На рівні образно-емоційному дана парадокса проступає у безлічі прикладів. Падші ангели, люди, які повставали проти Творця, скрізь існуюче самовідтворюване зло тощо вперто свідчать про реальність цієї загадки. Богослови накопичили досить пояснень щодо неї, добре відомих і юним студентам-філософам, і маститим доцентам.

Але, напевно, не всім відомо що цей старезний парадокс зачепив за живе найбільш раціональну, найбільш точну, найбільш обгрунтовану сферу духу -- природничо-математичні науки. Релятивістська космологія як риба об забор б"ється, щоб зрозуміти і дохідливо пояснити, що є безкінечність Всесвіту і чому в кожний момент він має бути більшим, ніж є. І математика потерпіла від нього. Підозрюю, що лорд Б. Рассел ледь не з"їхав, помітивши в "непорушній" основі математичної науки початку ХХ ст., в теорії множин, всерозрушаючий вірус парадоксу "Бога і каменя".

Розлого архітектонізована, довершено прекрасна і гранично самообгрунтована терія множин, по безсумнівному праву претендуюча на роль єдиного достойного ґрунту математики і математичної логіки, раптом віявилась приреченою на саморозвал. Причому імпульс розвалу йшов з неї самої, з її ключового поняття "множина всіх множин". Кожна наукова теорія такі основоположні поняття обов'язково має. Їх інколи називають родовими (породжуючими систему), оскільки під них підводяться усі інші концепти. Так от, поняття "множина всіх множин", яке за визначенням вміщує всі інші - видові, індивідуальні - зіткнулося із вбивчим питанням: а чи повинне поняття "множина множин" вміщувати і себе у якості власної підмножини?

Знову маємо парадоксальну, тобто збуджуючу розсудок і уяву, ситуацію: множина всіх множин повинна включати у обсяг і себе, як власну підмножину. Інакше вона не відповідатиме своєму визначенню. Але тоді множина всіх множин не існує, оскільки включення себе у власний обсяг дає нову підмножину, яку знову треба включати. З точки зору протилежної докси - (включати себе не повинна !) - також немає множини всіх множин. Бо існує і друга множина, вона ж, не включена в себе.

Як Ви думаєте, шановні колеги, що могло вийти з цієї ситуації? Привільно, вийшов на поверхню здоровий і дуже потрібний холодок щодо неумірених претензій теорії множин, вірніше, її епігонів. Їх раніше недоторкана позиція - "докса"- стала предметом здорової критики. А критичність є запорукою наукового прогресу.

Є таки користь від історії філософської культури і від древніх парадоксів. Якщо, зрозуміло, про них мають змістовне уявлення.

З повагою, Ваш Вас. Вас.